

Un científic massa sospitós

L'any 1808, el científic francès François Arago arribà a Mallorca. Aquest és el relat de les seves peripècies a les Illes.

SALVADOR LLOSA -90

S' Esclop és una de les muntanyes de la serra Tramuntana mallorquina. Amb els seus 926 metres d'altitud constitueix un dels cims més alts de la banda occidental de l'illa, que es veu com un mosaic de colors ocres i verds amb el

teló blau de la mar.

Molt poca gent arriba fins a la planícia de roca blanca i nua des de la qual es pot veure el cim com a una fortalesa imponent. No hi ha cap soroll humà. Solament la remor sorda del vent, la presència invisible de la història i una

atmosfera freda i esmolada.

Aquest va ser l'escenari d'un episodi que sembla sortit d'una novel·la d'aventures, però que fou real i per molt poc costà la vida d'un dels pròcers de la ciència francesa. Un personatge il·lustre que té una estàtua a Perpinyà

i un bulevard al mateix cor de París: l'astrònom François Arago.

UN FRANCÈS A LA MUNTANYA

Era l'any 1808 quan Arago arribà a Mallorca procedent

de Formentera. Era un científic jove i molt impulsiu. La seva extraordinària capacitat mnemotècnica el feia capaç de recordar paràgrafs sencers amb una sola lectura, i el seu domini dels idiomes li facilitava l'aprenentatge ràpid d'aquells de les terres que visitava.

Aragó treballava a les illes en el mesurament del meridià que passa per Dunkerque, París i Barcelona, per la qual cosa havia fet mesuraments a Formentera i ara es preparava a fer el mateix a la Balear major.

Emperò, aquell any les agitats socials i polítiques dominaven el país. El poble es revelava contra Godoy, i les tropes de Napoleó passaven la frontera per imposar José Bonaparte com a nou rei d'Espanya.

Amb l'ajuda d'uns pagesos, Aragó intal·là el seu campament a la planícia que hi ha a la mola de S'Esclop. Després, pujà la paret de pedra fins al cim. La vista és magnífica i els dies de calma es pot veure perfectament la llunyada costa d'Eivissa.

Allà mateix va fer construir una mena de caseta de pedra, on podia encendre un gran foc que fos perceptible des de l'altra illa, i agafar així un mesurament perfecte els seus companys que romanien a Eivissa.

El fred i la soledat no eren obstacle per a l'obstinació d'Aragó. Els núvols passaven per sota el seu refugi, el vent fuetjava les pedres de la Mola i en feia sortir crits sobrehumans. La humitat i la gelor, el sol i la calda. Però el científic de Perpinyà estava ja avesat a aquestes feines amb la seva experiència a les muntanyes de València, on —per cert— va tenir contacte fins i tot amb els nombrosos bandejats, dels quals va aprendre més d'una cosa.

Finalment, quan les condicions meteorològiques foren més favorables, Aragó, nit

rere nit, encengué la seva enorme foganya. Allà a l'horitzó, com una estrella més, apareixia una altra claredat. Era el foc dels seus companys d'Eivissa que responia a la seva crida.

MOLT SOSPITÓS

Però a tot això ja havia passat el dos de maig de 1808, i tot el país estava en guerra amb Napoleó. Fins i tot aquesta illa perduda i quasi incomunicada amb l'exterior. El dia 27 de maig arribava a Palma un oficial ordenança de Napoleó, amb una ordre directa per a l'esquadra francesa ancorada a Maó de partir cap a Toló sense perdre temps. Però els malloquins, descobrint la identitat del viatger, l'agafaren presoner enmig d'un gran tumult.

Algú, en aquell moment, es va recordar del francès que des del cim de S'Esclop feia senyals de foc cada nit. "¡Això és que crida els vaixells francesos! És un espia!". I ràpidament, la turba multa decidí empresonar-lo també.

Aragó, que era un jove intel·ligent i de gran atractiu personal, tenia molts d'amics a l'illa. Un d'ells era el patró Damià, que va córrer a donar-li l'alarma abans que sortís l'expedició de Palma. Dissuassat de mariner, Aragó i el patró Damià toparen de nasos amb la turba que baixava pel camí d'Andratx. El perfecte domini del malloquí del científic li va salvar la vida en aquell moment, ningú no va sospitar.

Però, en arribar a Palma, la cosa estava més crua. Tot-hom estava remogut i se cercaven francesos pertot. El patró li va fer una gestió amb un capità de corbeta per portar-lo cap a Barcelona, aleshores en mans de Napoleó. El capità, blanc de por per l'ambient de violència i agitació, accedí amb la condició que pogés al vaixell dins d'un taüt

No volia exposar-se a la fúria desfermada del poble.

Aragó, desesperadament provà una i altra vegada ficar-se dins d'aquell caixó. Però, o bé era massa petit l'amagatall o bé era ell massa gran. El cas és que les dues cames li sortien descaradament i així no hi havia forma de portar-lo a l'embarcació.

Finalment, Aragó va comprendre que no hi havia cap possibilitat de fugir amb la corbeta. La gent s'havia adonat de la seva presència i començaven a envoltar el lloc. El científic demanà per favor al capità que fes gestions per empresonar-lo al castell de Bellver, lluny d'aquella turba. I vet aquí —com ell mateix relata en les seves memòries— que Aragó seria un dels pocs presoners que en lloc de correr de la presó cap a l'exterior, va volar de l'exterior cap a la presó, perseguit pels seus detractors que li feren solament una petita ferida en una cama.

Quan va ser a la presó —precisament la mateixa cel·la que va tenir poc abans en Gaspar Melchor de Jovellanos per liberal—, Aragó sospirà profundament. Allí era també en Berthemie, l'ajudant de camp de Napoleó i un parell de francesos més. Almenys, el poble enfurismat no arribaria fins allà.

El temps de captiveri fou tan curiós com tota l'aventura. El governador de la presó era un convençut partidari de les modernes teories de la hidroteràpia i creia fermament que només amb aigua es podien curar totes les malalties i fins i tot les intervencions quirúrgiques. Ningú li feia el mínim cas, menys Aragó, que amb paciència i curiositat escoltà un dia rere l'altre les virtuts salutíferes del H₂O.

En el cas d'Aragó, sense dubte que la hidroteràpia el va salvar. Els seus amics mallorquins tenien por i no feren cap gest per donar-li aju-

da. Hi havia un parell de sacerdots que volien emmetzinar-lo com a càstig per tot el que els francesos feien al país. I un dia va arribar a les seues mans un tros de diari espanyol on s'informava que ell i el senyor Berthemie havien estat penjats a Palma. La informació precisava que Aragó havia mantingut la serenitat fins al darrer moment, no així Berthemie, que escopí el sacerdot com a ateu que era abans de morir.

Aquesta revelació va ser suficient per a fer comprendre Aragó que la falsa notícia era una profecia del que, més tard o més d'hora, hauria de passar. De manera que decidí que havia de sortir de Bellver i Mallorca com fos. Fou aleshores quan la simpatia del governador hidroterapeuta li valgué una valuosa gestió amb el governador militar de Mallorca. El governador, assabentat que Aragó era un científic innocent, i sospitant que la seva sort i la dels francesos que estaven amb ell era més que dubtosa, accedí a deixar-los fugir.

Una vegada més, les coses serien al revés. A una determinada hora de la nit, la guàrdia suïssa que els custodiava va desaparèixer com per art d'encantament. Aleshores, tots els francesos sortiren de puntetes i, passant pel bosc del castell, arribaren a la costa, on hi havia el patró Damià amb la seva embarcació.

Tot d'una foren a la mar, posaren proa a Alger i digueren adéu a la fosca silueta del castell de Bellver i, més llunyà, a l'impotent massís de S'Esclop.

SALVAT PER UNA CANÇÓ

Però tot no seria tan fàcil. Tan prompte com van voltar el Cap Blanc, una forta tempesta agità la mar fins al punt d'amençar el llauit del patró Damià, que s'hagué de refugiar a l'illa de Cabrera amb el

A la muntanya de S'Esclop és des d'on Aragó treballava en el mesurament del meridià que passa per Dunkerque, París i Barcelona.

C. GARRIDO

risc que això comportava.

Aragó havia dit a la tripulació de la barca de pescadors que Berthemie era el seu criat, per ocultar la seva condició d'ajudant de camp personal de Napoleó. Però, a Cabrera, la por començà a posar-lo tan nerviós que va discutir una o dues vegades amb Aragó de la conveniència o no de sortir de nou a la mar abans que arribàs una expedició de captura.

Els mariners, veient aquell criat tan insolent, començaren a sospitar que hi havia alguna cosa estranya. Aragó, llavors va haver de donar uns quants cops a l'ajudant de camp de l'emperador –i amb el seu permís– per dissipar aquests pensaments.

Dos dies més tard arribaren a Argel, on Aragó agafà el

primer vaixell que trobà cap a Marsella. I just quan podia veure quasi les llums de la ciutat, un corsari espanyol els va agafar i els va portar cap a Roses.

Allí, Aragó –que viatjava amb un fals passaport– va oblidar quin era el seu suposat origen, ja que el document era al jutjat. Quan fou interrogat, una cançó li va salvar la vida, ja que assegurà que venia d'Eivissa i que sabia parlar eivissenc. Com hi havia un soldat d'aquella illa allí mateix, Aragó es posà a cantar l'anomenada *Cançó de sa cabra*, que consisteix en uns versos separats pels bels d'aquell animal i fa així: "Ah, graciada senyora/ una cançó vull cantar/ bé, bé, bé. No serà gaire polida/ no sé si vos agradarà/ bé, bé,

bé".

L'eivissenc, tan aviat com va sentir aquella tonada, es va posar a plorar com una Magdalena, cosa que demostrà a la concurrència la veritat de les afirmacions d'Aragó.

Finalment, gràcies a la seva audàcia i al fet que el vaixell viatjava sota l'estandart del rei dels barbarescs, Aragó arribà al seu país.

Allí, en el curs d'una llarga i fecunda existència, seria un dels homes de ciència més importants del seu temps. Va descobrir la polarització rotatòria magnètica i va inventar el polariscopi, com també una fotòmetre, invents que el converteixen en un dels primers teòrics de la fotografia.

Va morir ple d'honors i reconeixements l'any 1853 i el

seu nom surt en totes les enciclopèdies del món com un dels científics més decisius del segle XIX a França.

Tot això podia haver quedat truncat a Mallorca, si la turba antifrancesa l'hagués agafat i executat com a espia. Avui, l'únic record que hi ha a l'illa és aquest cim desert i ventós de S'Esclop, on encara romanen les parets de la seva estació, conegudes tradicionalment com "caseta del francès".

Com si aquesta història fos d'ahir mateix, la muntanya continua dormint el seu somni de silenci, núvols i cel. Esperant tal vegada encara aquella llumeta oscil·lant, llunyana, que surt de la foscor. Per la banda d'Eivissa.

Carles Garrido